

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การศึกษานับเป็นองค์ประกอบที่สำคัญยิ่งสำหรับการพัฒนาประเทศ ทั้งนี้เพราะกระบวนการทางการศึกษาอาจจัดว่าเป็นกระบวนการผลิตทางเศรษฐกิจชนิดหนึ่งซึ่งช่วยเปลี่ยนแปลงมนุษย์ให้มีคุณภาพดีขึ้น หรือที่เรียกว่ามีมูลค่าของ "ทุนมนุษย์" (human capital) เพิ่มขึ้น (รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์ 2519:1) ซึ่งจะมีผลทำให้ประสิทธิภาพในการผลิตของมนุษย์เพิ่มขึ้น ดังนั้นการลงทุนทางการศึกษาจึงเป็นการลงทุนที่มีผลต่อการพัฒนาประเทศอย่างมาก รัฐบาลเองได้เล็งเห็นความสำคัญของการลงทุนทางการศึกษาคงกล่าวจึงได้จัดสรรงบประมาณทางด้านการศึกษาไว้ด้วยความสำคัญในลำดับสูง ดังจะเห็นได้จากในช่วงปีงบประมาณ 2514-2528 รัฐบาลได้จัดสรรงบประมาณให้แก่กิจกรรมทางด้านการศึกษาถึงปีละประมาณร้อยละ 18.00-21.57 ของงบประมาณรายจ่ายทั้งหมด และได้รับการจัดให้มีความสำคัญเป็นลำดับที่หนึ่งในปีงบประมาณ 2520, 2526 และ 2527 ด้วย

การอุดมศึกษานับเป็นการจัดการศึกษาในระดับสูง ที่มุ่งผลิตกำลังคนในระดับวิชาการและวิชาชีพชั้นสูงของประเทศ การจัดการอุดมศึกษาจึงนับเป็นการจัดการศึกษาที่มีความสำคัญและมีบทบาทในการพัฒนาประเทศเป็นอย่างมาก การจัดการอุดมศึกษานั้นแต่เดิมรัฐบาลเป็นผู้รับภาระในการจัดให้บริการมาโดยตลอด ต่อมาเมื่อความต้องการรับบริการการศึกษาในระดับนี้มีมากขึ้น รัฐบาลจึงได้มีการหาทางขยายที่เรียนเพิ่มขึ้น เช่น ยอมให้ภาคเอกชนเข้ามามีบทบาทในการจัดการอุดมศึกษา มีการยกสถานะสถาบันอุดมศึกษาในระดับต่ำกว่าปริญญาตรีเป็นระดับปริญญาตรี และมีการจัดตั้งมหาวิทยาลัยประเภทไม่จำกัดรับและที่ใช้ระบบการสอนทางไกลขึ้น คือ มหาวิทยาลัยรามคำแหงและมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช การขยายตัวของจัดการอุดมศึกษาคงกล่าวแม้ว่าจะตอบสนองความต้องการของสังคมได้บ้าง แต่ประเด็นที่เป็นปัญหาก็คือ การลงทุนในการจัดการอุดมศึกษาเป็นการลงทุนที่ต้องใช้เงินลงทุนต่อหัวเป็นจำนวนมากและสูงที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับการลงทุนในการจัดการศึกษาในระดับอื่น ๆ กล่าวคือ ในปี

2526 งบประมาณที่รัฐบาลให้แก่ศึกษามหาวิทยาลัย 1 คน ถ้านำไปใช้ในโรงเรียนประถมศึกษาก็จะรับนักเรียนได้ถึง 12 คน หรือนำไปให้โรงเรียนมัธยมศึกษาจะรับนักเรียนได้ 9 คน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ 2526) ด้วยเหตุนี้ในการลงทุนในการอุดมศึกษาจึงจำเป็นต้องจัดการให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากที่สุด กล่าวคือ พยายามจัดการศึกษามีให้เกิดความสูญเปล่า รวมทั้งพยายามจัดการศึกษาให้ได้ผลคุ้มค่า ตรงกับจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ อย่างไรก็ตามที่ผ่านมาก็ยังปรากฏว่าในการจัดการอุดมศึกษา นั้นยังมีความสูญเปล่าของการลงทุนด้วยหลายสาเหตุ อาทิเช่น การลาออกกลางคันและการเรียนช้ากว่าเวลาที่กำหนดในหลักสูตรอยู่ไม่น้อย เป็นต้นว่าในปี 2525 จำนวนเงินที่รัฐบาลต้องสูญเสียไปในเรื่องนี้เป็นจำนวนมากกว่า 527 ล้านบาท (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ 2528: 176) และนอกจากนี้การจัดการอุดมศึกษาก็ยังมีผลต่อปัญหาการมีงานทำของผู้สำเร็จการศึกษาด้วย โดยเฉพาะการที่ผู้สำเร็จการศึกษาว่างงานเป็นจำนวนเพิ่มมากขึ้น ดังเช่น ในปี 2520 จำนวนผู้สำเร็จการศึกษาระดับอุดมศึกษาที่ว่างงานมีจำนวนประมาณ 100,586 คน และได้มีจำนวนเพิ่มสูงขึ้นเป็นถึง 195,246 คน ในปี 2525 (อภิชัย พันธเสน 2528) ซึ่งเพิ่มขึ้นถึงเกือบเท่าตัวในระยะเวลาเพียง 5 ปี และการว่างงานของผู้สำเร็จการศึกษาดังกล่าวนั้น ส่วนใหญ่เป็นการว่างงานของผู้สำเร็จการศึกษาในสาขาสังคมศาสตร์

ด้วยเหตุผลและความสำคัญของการลงทุนทางการอุดมศึกษา และปัญหาที่ขยายตัวขึ้นดังกล่าวข้างต้น จึงควรที่จะได้ทำการวิเคราะห์ประเมินประสิทธิผลและประสิทธิภาพของการใช้ทรัพยากรในการจัดการอุดมศึกษาอย่างรอบคอบ โดยเฉพาะในกรณีของการอุดมศึกษาสาขาสังคมศาสตร์ ซึ่งมีผู้เข้าศึกษามากที่สุดเมื่อเทียบกับสาขาวิชาอื่น ๆ เพื่อให้ได้ข้อมูลสำหรับใช้เป็นแนวทางในการพิจารณาวางแผนและดำเนินงานอุดมศึกษาในสาขาวิชาสังคมศาสตร์ให้มีคุณภาพและมีประสิทธิภาพต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์และขอบเขตของการวิจัย

จากเหตุผลและความสำคัญของปัญหาในการลงทุนทางการอุดมศึกษาดังกล่าวข้างต้น การวิจัยครั้งนี้จึงได้ยึดถือเป็นการรอบและวัตถุประสงค์สำคัญที่จะทำการวิเคราะห์และประเมินประสิทธิผลและประสิทธิภาพของการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาสาขาสังคมศาสตร์ แต่ขณะ

เดียวกันประเด็นรองลงไปที่น่าจะมีความสำคัญยิ่งเช่นกัน โดยเฉพาะในการวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบก็คือการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาที่ดำเนินการโดยรัฐหรือที่เรียกว่าสถาบันอุดมศึกษาของรัฐส่วนหนึ่ง กับการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาที่ดำเนินการโดยเอกชนที่เรียกว่าสถาบันอุดมศึกษาเอกชนอีกส่วนหนึ่ง ทั้งนี้เพราะเหตุที่รัฐเองได้มีนโยบายส่งเสริมและสนับสนุนให้เอกชนเข้ามาร่วมจัดการอุดมศึกษาคด้วย เพื่อให้เป็นการแบ่งเบาภาระของรัฐ โดยเฉพาะในสาขาวิชาที่เอกชนอาจดำเนินการได้ดีและมีความพร้อมสูงอันได้แก่ สาขาวิชาทางสังคมศาสตร์ การวิเคราะห์และประเมินประสิทธิผลและประสิทธิภาพของการจัดการศึกษาระหว่างสถาบันอุดมศึกษาของรัฐและเอกชน จึงน่าจะเป็นประโยชน์อย่างกว้างขวางขึ้นอีก

อย่างไรก็ดี แม้ว่า การวิเคราะห์ และเปรียบเทียบเช่นนั้นจะเป็นประโยชน์ยิ่งขึ้น แต่ก็มีข้อจำกัดในด้านข้อมูลอย่างมาก จึงเป็นความจำเป็นที่จะต้องจำกัดขอบเขตในเชิงของสาขาวิชา กล่าวคืออาจเปรียบเทียบได้เฉพาะสาขาวิชาที่มีการเปิดสอนทั้งในสถาบันอุดมศึกษาของรัฐและเอกชนเท่านั้น ซึ่งในปัจจุบันการจัดการศึกษาสาขาสังคมศาสตร์ ในสถาบันอุดมศึกษาในสังกัดทบวงมหาวิทยาลัย ที่อาจนำมาวิเคราะห์และประเมินเปรียบเทียบได้นั้น ส่วนใหญ่จะเป็นการจัดการศึกษาในระดับปริญญาตรีในสาขาวิชาพาณิชยศาสตร์ และเศรษฐศาสตร์ แต่โดยที่การสอนในกลุ่มวิชาพาณิชยศาสตร์ มีสาขาวิชาย่อยอยู่เป็นจำนวนมาก ซึ่งหากจะพิจารณาในกลุ่มสาขาวิชานี้ด้วยก็จะมีข้อยุ่งยากในการแยกแยะข้อมูลที่มีอยู่จำกัดมากนั้น จนอาจไม่สามารถวิเคราะห์ให้รอบคอบได้ จึงจำเป็นต้องจำกัดขอบเขตของการพิจารณาวิเคราะห์ในการวิจัยนี้ไว้เฉพาะกรณีการจัดการศึกษาในระดับปริญญาตรีในสาขาวิชาเศรษฐศาสตร์เท่านั้น

โดยสรุปแล้วจึงอาจกล่าวได้ว่า การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ

1.2.1 วิเคราะห์และประเมินประสิทธิผลของการจัดการศึกษาในสาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ในสถาบันอุดมศึกษาของรัฐและเอกชนในสังกัดทบวงมหาวิทยาลัย โดยเน้นถึงประสิทธิผลภายนอกของการจัดการศึกษา ในแง่ของความสำเร็จของการบรรลุวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายของการจัดการศึกษา

1.2.2 วิเคราะห์และประเมินประสิทธิภาพของการจัดการศึกษาในสาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ในระดับอุดมศึกษาของรัฐ และเอกชนในสังกัดทบวงมหาวิทยาลัย โดยเน้นถึง

ประสิทธิภาพภายในของการจัดการศึกษา ในแง่ของการพิจารณาค่าใช้จ่ายและความสูญเสียเปล่าของการจัดการศึกษา

นอกจากนั้นสำหรับสถาบันการศึกษาที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้จะเลือกศึกษาเฉพาะกรณีสถาบันอุดมศึกษาของรัฐที่เป็นสถาบันประเภทจกักรับได้แก่ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และสถาบันอุดมศึกษาเอกชนได้แก่ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย เหตุที่เลือกจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เป็นกรณีศึกษาในการวิจัยนี้ก็เพราะทั้งสองแห่งเป็นสถาบันอุดมศึกษาของรัฐที่มีการจัดการเรียนการสอนในสาขาวิชาเศรษฐศาสตร์โดยตรงไม่รวมอยู่ในคณะอื่น ในขณะที่การจัดการเรียนการสอนในสาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ในมหาวิทยาลัยอื่นมิได้แยกจัดการโดยชัดเจนเช่นนี้ เช่นมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ และมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ที่ได้จัดการเรียนการสอนสาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ในคณะเศรษฐศาสตร์และบริหารธุรกิจ และคณะสังคมศาสตร์ตามลำดับ ซึ่งจากลักษณะดังกล่าวการจัดการอุดมศึกษาสาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จึงมีความเป็นเอกเทศในด้านการบริหาร การใช้จ่ายเงินและงบประมาณโดยไม่ผูกพันและไม่ขึ้นอยู่กับสาขาวิชาอื่น ทำให้สถาบันทั้งสองแห่งดังกล่าวมีความเหมาะสมในการวิเคราะห์ประสิทธิภาพของการจัดการศึกษาได้ชัดเจนกว่าสถาบันอื่น ส่วนการเลือกมหาวิทยาลัยหอการค้าไทยเป็นกรณีศึกษาในการวิจัยนี้ด้วยก็เนื่องมาจากมหาวิทยาลัยหอการค้าไทยเป็นสถาบันอุดมศึกษาเอกชนที่มีการจัดการเรียนการสอนในสาขาวิชานี้มานานกว่ามหาวิทยาลัยและวิทยาลัยเอกชนอื่น ๆ และมีจำนวนนักศึกษาในสาขาวิชาดังกล่าวเป็นจำนวนมากเมื่อเปรียบเทียบกับสถาบันอุดมศึกษาเอกชนอื่น ๆ (ตารางที่ 3.2)

1.3 คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

เพื่อให้การศึกษามีความเคร่งครัดในขั้นตอนต่อไปเป็นไปโดยกระชับและสอดคล้องกันจึงจำเป็นต้องกำหนดนิยามความหมายของคำบางคำที่สำคัญ ๆ ในการวิเคราะห์ไว้ดังนี้

"ประสิทธิภาพภายในของการจัดการศึกษา" หมายถึงผลสำเร็จในการบรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษา ซึ่งในที่นี้จะมุ่งเน้นถึงวัตถุประสงค์และภารกิจหลักของการจัดการอุดมศึกษาในด้านการผลิตกำลังคนเพื่อพัฒนาประเทศ ส่วนจุดมุ่งหมายและภารกิจ

อื่น ๆ ไม่อยู่ในขอบข่ายของการวิจัย การวิเคราะห์วัตถุประสงค์และภารกิจในด้านการผลิตกำลังคนเพื่อพัฒนาประเทศนี้จะเป็นการเชื่อมโยงถึงการศึกษากับการมีงานทำ ดังนั้นการวิเคราะห์ประสิทธิผลภายนอกของการจัดการศึกษาในสาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ในที่นี้ก็จะเป็นการวิเคราะห์ถึงภาวะการมีงานทำของผู้สำเร็จการศึกษาในสาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ในปีการศึกษา 2526, 2527 และ 2528 เป็นหลัก

"การมีงานทำของผู้สำเร็จการศึกษา" ในที่นี้ จะใช้คำนิยามที่สำนักงานสถิติแห่งชาติกำหนดไว้ คือผู้ซึ่งในสัปดาห์แห่งการสำรวจ ทำงานโดยได้รับค่าจ้าง เงินเดือน ผลกำไร ส่วนแบ่งหรือค่าตอบแทนที่มีลักษณะอย่างอื่น

ส่วน "การว่างงานของผู้สำเร็จการศึกษา" ก็เช่นเดียวกันคือ ผู้ซึ่งในสัปดาห์แห่งการสำรวจ ไม่ได้ทำงานใด ๆ ทั้งสิ้น แต่ประสงค์ที่จะทำงานและสามารถทำงาน รวมทั้งผู้ที่รอฟังคำตอบจากหน่วยงาน

สำหรับคำว่า "ประสิทธิภาพภายในของการจัดการศึกษา" ในที่นี้หมายถึงความสามารถในการจัดการศึกษาที่ให้ได้ผลผลิตสูงสุดโดยใช้ทรัพยากรน้อยที่สุด หรือเสียค่าใช้จ่ายน้อยที่สุด ซึ่งผลผลิตของการศึกษาคือผู้สำเร็จการศึกษา ดังนั้นการพิจารณาประสิทธิภาพภายในของการจัดการศึกษาจึงเป็นการพิจารณาค่าใช้จ่ายในการผลิตบัณฑิตตลอดจนความสูญเสียเปล่าที่เกิดจากการผลิตบัณฑิตในปีการศึกษา 2528

"ค่าใช้จ่ายในการผลิตบัณฑิต" นี้จะหมายถึงค่าใช้จ่ายที่มหาวิทยาลัยจ่ายเพื่อใช้ในการผลิตบัณฑิตระดับปริญญาตรี 1 คนต่อปี ค่าใช้จ่ายในการผลิตบัณฑิตประกอบด้วยค่าใช้จ่ายดำเนินการต่อคนและค่าใช้จ่ายทุนทรัพย์สินต่อคน

และ "ความสูญเสียเปล่าที่เกิดจากการผลิตบัณฑิต" หมายถึงความสูญเสียเปล่าที่เกิดจากการลาออกกลางคันหรือการเรียนไม่สำเร็จตามเวลาที่กำหนดไว้เป็นปกติในหลักสูตรเศรษฐศาสตร์บัณฑิต

1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ผลการวิเคราะห์และประเมินประสิทธิผลและประสิทธิภาพของการจัดการศึกษาในสาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ในสถาบันอุดมศึกษาของรัฐและเอกชนในครั้งนี้จะทำให้ทราบข้อมูลเกี่ยวกับ

ค่าใช้จ่ายที่สถาบันใช้ในการผลิตบัณฑิตในสาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ ค่าใช้จ่ายที่ต้องสูญเสียไป
เนื่องจากการลาออกกลางคันและการเรียนไม่สำเร็จภายในเวลาที่กำหนดในหลักสูตร ตลอดจน
ข้อมูลเกี่ยวกับโอกาสในการมีงานทำของบัณฑิตในสาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ ลักษณะการนำความรู้
ที่ได้จากการศึกษามาประยุกต์ใช้ในการทำงาน ซึ่งข้อมูลเหล่านี้จะสามารถนำมาใช้เป็นแนวทาง
ในการวางแผนพัฒนาการจัดการศึกษาในสาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ในหลายนัย โดยเฉพาะในด้านการ
จัดการศึกษาให้มีประสิทธิภาพ ด้านการวางแผนการผลิตบัณฑิตหรือการปรับปรุงหลักสูตร
เป็นต้น